

Zit! Am. 1956

vluchtig" (d.w.z. van de verrationaliseerde en verzakelijkte wereld der schijngestalten afgekeerd) oor — en het kan door de lezer slechts „verstaan" worden met een eveneens „voortvluchtig oor". Maar is die conditie eenmaal vervuld, dan ontstaat er ook *begrip*. Het is een kwestie van lezen en luisteren met dezelfde en toch andere gezichts- en gehoororganen. Jan Elburg ³⁰⁾ zegt het zo:

Woorden zijn korte telegrammen.

Men zet zijn tranen op om ze te lezen;
om ze te horen doet men oren aan.

Kulturele Kroniek

door Prof. Dr. W. BANNING

Voor ik mij tot het schrijven van deze Kroniek zette (die als gewoonlijk zeer uiteenlopende stof moet ordenen en met enig begrip aankondigen), heb ik troost geput uit een merkwaardig boekje, waarin een merkwaardige brief. Een tijdgenoot, een Zwitser, heeft op verzoek van de redactie van een krant een brief geschreven aan... Wolfgang Amadeus Mozart, die zoals men weet twee honderd jaar geleden geboren werd, en zich nu ergens bevindt „unbehindert durch Raum und Zeit", waar brieven niet aankomen. Onze tijdgenoot — niemand minder dan Karl Barth — verontschuldigt zich dan bij Mozart, dat hij, hoewel geen musicus noch muziekgeleerde, het toch waagt iets van zijn grote dankbaarheid uit te spreken, eenvoudig omdat hij als mens van de 20e eeuw zich „jedes Mal mit Mut (nicht Hochmut!), mit Tempo (keiner übertriebenen Tempo!), mit Reinheit (keiner langweiligen Reinheit!) mit Frieden (keinem faulen Frieden!)" begiftigd vindt als hij naar Mozart luistert. Zo ongeveer, maar dan op het plan waarop wij gewone denkende en gelovende mensen leven, waag ik het in deze rubriek over kultuuruitingen te schrijven: niet als deskundige, maar als dankbaar genietster, die zich rekenschap geeft en de lezers opwekt dat mee te doen. Zo waag ik het dus opnieuw...

³⁰⁾ *Atonaal*, pag. 42.

Christendom en cultuur

Het principiële dan maar voorop. De Groningse hoogleraar in de wijsbegeerte *Prof. C. A. van Peursen*, schreef een merkwaardig boekje, dat de indruk maakt uit lezingen te zijn ontstaan: „*Cultuur en christelijk geloof*”, 1) waarvan het mij eerlijk gezegd verbaast, dat het niet meer deining heeft veroorzaakt, vooral als men weet dat de schr. in de gereformeerde volksgroep wortelt. Zijn stelling is: cultuur is een zaak van de *mens*, die bouwend, vormend, zich bezinnend bezig is met de natuur, met zich zelf: in de bearbeiding n.l. van de natuur ontdekt en vernieuwt de mens voortdurend zichzelf. Nu blijkt in deze arbeid niet alleen dat de mens iets aan de natuur toevoegt, ook, dat hij een stap doet voorbij dat wat van nature gegeven is, dat hij een transcenderend wezen is (42) en raakt aan „de zone van het goddelijke”, onder welke algemene term zeer uiteenlopende verschijnselen vallen: geloof aan machten, aan een godheid, aan de invloed van sterren enz. (55). Hier nu voert de schr. het Christendom in: de bijbelse verkondiging spreekt de mens toe binnen de dubbelzinnigheid van de cultuur en drijft uiteen het demonisch terneerdrukkende en het goddelijk verblijdende (63), door de proclamatie van de Naam Jezus Christus, die de mens oproept tot beslissing. En wel op bijzondere wijze: *persoonlijk* „in Christus komt God persoonlijk in het leven van de mens” (68), maar ook door de ontdekking van de schuld van de mens, ook in de cultuur, die steeds iets heeft van opstand tegen God (69): de mens wil zelf de naam geven, en verzet zich tegen de Naam die van God af komt. Zo verkeert de Christen in de cultuur dus in principiële spanning: er is in de cultuur altijd een gerichtheid die van God afvoert, en toch is cultuur in zich zelf goed en door God gewild. Daarom kan de Christen staan in alle menselijke cultuurarbeid en in onderlinge samenwerking met niet-Christenen „de niet-Christelijke cultuur tot steun zijn” (86) en trachten haar tot God terug te brengen (87).

Er zit in deze konklusie iets bevrijdends, dat men met name als geestelijk bezit zou toewensen aan die theologisch-godsdienstige kringen, die een krampachtige afschuw of vrees voor de z.g. wereldse = niet Christelijk geijkte cultuur als geloofshouding stellen. Dit betoog maakt het mogelijk om God óók te danken

1) Uitg. J. H. Kok N.V. Kampen 1955, 105 blz.

voor kultuuruitingen van niet-Christenen, en daarin Zijn aanwezigheid te speuren (zie 88). Zou de schr. ook het omgekeerde willen stellen: dat Christelijk geijkte cultuur wel van God kan afvoeren, omdat onze criteria nu eenmaal niet die van God zijn?

Zou er om dit boekje toch niet wat meer beweging moeten komen?

Na het principiële betoog enkele „praktische” uitingen over de samenhang Christendom—cultuur. Ik noemde in de aanhef van mijn Kroniek reeds het boekje van *Karl Barth* over *W. A. Mozart*,²⁾ bevattende behalve de genoemde Dankbrief an M. een artikel en de herdenkingsrede, die Barth in januari in Bazel's Musikaal hield. Een juweeltje, dit boekje, om de humor, de vrijheid, de dankbare bewondering die het ademt. Ergens spreekt Barth (blz. 29) over het verschijnsel, dat Mozarts muziek zo goed kerkelijk (r.k.!) is, „höchst angemessen”, en zegt dan: „vielleicht darum, weil auch Mozarts kirchlicher Ton von einem Ort aus vernommen und wiedergegeben ist, von dem her... die Kirche und die Welt... in ihrer letzten Zusammengehörigkeit erkennbar und erkannt sind: beide von Gott her, beide zu Gott hin.” Misschien is er zó, wanneer men óók de wereld van Got her, zu Gott hin mag zien, geen probleem Christendom—cultuur, en ontstaat dit laatste pas, wanneer een gegeven cultuur dit fundamentele besef verloor?

Soortgelijke vraag komt op, wanneer ik mij aan de hand van dankbare bewonderaars laat binnenleiden in de wereld van Rembrandt, nu in dit herdenkingsjaar. Daar is in de eerste plaats de opnieuw bewerkte, nu in het Duits verschenen studie van *Dr. W. A. Visser 't Hooft*, de secretaris van de Wereldraad der Kerken, Rembrandt et la Bible, thans hetend: *Rembrandt's Weg zum Evangelium*.³⁾ De schrijver tracht enige klaarheid te brengen in het probleem dat al zovelen heeft bezig gehouden van Rembrandts kerkelijke en daarmee samenhangende godsdienstige positie: men nam immers aan, dat hij niet tot de Herv. Kerk, wellicht tot de volgelingen van Menno Simons behoorde. Visser 't Hooft komt na wikken en wegen tot een andere konklusie: in de jaren, dat Rembrandt door de uiterlijke gebeurtenissen in zijn leven en

²⁾ Evang. Verlag Zollikon, voor Nederland: G. F. Callenbach Nijkerk, 1956, 50 blz., f 5,30.

³⁾ Zwingli Verlag Zürich 1955, 84 blz. tekst met aantekeningen, en 31 reproducties, f 14,90. Een Nederlandse vertaling is aangekondigd.